
Työttömyyden kurjuus

Näre, Sari & Näre, Lena: *Työttömyys sattuu. Arjen kamppailuja työllistämistoimien rattaissa*. Helsinki, Gaudeamus 2022, 359 sivua.

Sari Näre ja Lena Näre käsittelevät kirjassaan työttömyyttä, joka on yhteiskunnallisesti erittäin tärkeä aihe mutta johon keskittyvä tutkimus on tällä hetkellä varsin ohutta. Työttömyyden kokemusten ja arjen käytäntöjen tutkimiselle olisi runsaasti tilaa. Kyseessä on kuitenkin aihe, jonka tutkimukseen ei ole helppoa saada rahoitusta – sikäli kuin se on helppoa millekään aiheelle. Kuitenkin juuri työttömyys on tutkimusaiheena rajattu esimerkiksi työelämän tutkijoille tärkeän Työsuojelurahaston rahoittamien aiheiden ulkopuolelle. Tämä on rahaston rahoituspohjan näkökulmasta täysin ymmärrettävää ja perusteltua, mutta samaan aikaan se jättää työttömyyden tutkimuksen ahtaalle. On hyvä ja tärkeää, että tästä huolimatta työttömyyteen keskittyvää tutkimusta voidaan vielä tehdä.

Työttömyys sattuu -kirjan kirjoittajilla on käytössään hieno aineisto, joka on Suomen Kirjallisuuden Seuran vuonna 2018 järjestämän kirjoituskeruun tuotos. Vastaava ”Työttömän tarina” -keruu toteutettiin edellisen kerran vuonna 1993. Uudempi keruuaineisto koostuu 205 työttömän kirjoituksesta ja yhteensä 1103 liuskasta tekstiä. Kirjoittajista lähes 70 prosenttia on ilmoittanut olevansa naisia ja vähän yli 30 prosenttia miehiä. Yli puolet on maininnut koulutus- ja ammattitaitonsa; heistä suurimmalla osalla on taustallaan korkeakoulutus sekä asiantuntijatehtäviä. Näin ollen aineisto painottuu korkeasti koulutettujen, suurissa Etelä-Suomen kaupungeissa asuvien naisten kirjoituksiin. Tämä ei ole aineistonkeruun tavan

huomioiden millään tavalla yllättävää eikä laske aineiston arvoa. Voi vain toivoa, että aineisto on vilkkaassa käytössä myös jatkossa, sillä siitä riittää varmasti analysoitavaa moniin tutkimuksiin.

Kirjaa varten kirjoittajat ovat analysoineet aineiston temaattisen analyysin menetelmällä. Kirjoittajat tarkastelevat, miten työttömät ovat kokeneet heille asetetut byrokraattiset vaatimukset sekä yhteiskunnan ja lähipiirin suhtautumisen heidän työttömyyteensä. Lisäksi he kuvaavat, millaista on työttömien arki ja millaisia selviytymiskeinoja työttömät ovat käyttäneet välillä ristiriitaistenkin vaatimusten paineissa. Keskeinen ristiriita on työttömiltä edellytetyn passiivisen työmarkkinoiden käytössä olemisen ja samaan aikaan edellytetyn aktiivisuuden osoittamisen välillä. Kirjoittajat esittävät, että passiivisuuden ja aktiivisuuden rajat ovat hyvin kapeat, joskin rajat edellyttävät tulkintaa ja ne voidaan tulkita myös toisin, työttömän eduksi.

Näre ja Näre esittelevät lukijalle laajan kirjon sosiologisia teoretisointeja ja käsitteellistyksiä, mutta lukijalle jää epäselväksi, mihin niitä kaikkia tarvitaan. Niiden käyttö kun jää monissa kohdin lähinnä pintaraapaisuksi, eivätkä ne juuri edistä työttömyyden kokemuksen tai arjen kamppailujen ymmärtämistä. Sosiologisten teoretisointien lisäksi kirjoittajat esittelevät ja ottavat käyttöön useita psykologian käsitteellistyksiä. Niiden avulla he osoittavat, että työttömät ovat liminaalisuudessa eli sosiaalisen välitilassa, jossa systeemi altistaa masennukselle, vieraantumiselle ja traumatisoitumiselle. Työkokeilun ja aktiivimallin ylipäätään he rinnastavat institutionaaliseen ihmiskauppaan. Väitteet ovat rajuja.

Kirjassa tuodaan esiin eroja työttömien kokemusten välillä vain vähän. Pääpaino näyttääkin olevan pikemminkin yhtenäisen ja johdonmukaisen kuvan luomisessa kuin erojen esiin nostamisessa. Keskustelin kirjasta sitä lukiessani muutaman työttömän kanssa, eivätkä ainakaan he täysin tunnistaneet itseään siitä melko lohduttomasta kuvasta, joka kirjassa työttömistä annetaan. Näre ja Näre keskittyvät osoittamaan ongelmia, mikä on tietenkin äärimmäisen tärkeää, mutta he eivät juuri esitä niihin ratkaisuja. Toki kirjassa mainitaan perustulo mahdollisena vastauksena moniin kysymyksiin ja nuorille tarjotut Ohjaamo-palvelut suuntana, johon TE-palveluja tulisi kehittää, mutta muita vaihtoehtoja nykytilanteelle ei juuri visioida. Niinpä kirjan yhteiskunta-analyysi keskittyy pääosin eri hallitusten tekemien päätösten arvosteluun.

Kirjoittajat päästävät aineiston ääneen, ja välillä se tuntuu jopa puhuvan kirjoittajien puolesta. Toisin sanoen he käyttävät todella paljon ja pitkiä aineistokatkelmia.

Jopa siinä määrin, että itse jouduin muuttamaan lukutapaani kesken kirjan ja hypäämään katkelmien yli, jotta lukeminen etenisi. Tämä oli hyvä ratkaisu, sillä loppua kohti katkelmat eivät myöskään näyttäneet enää tuovan juuri mitään uutta. Toisto onkin kirjan kokonaisuuden suurin ongelma: jäsenitys voisi olla napakampi, sillä nyt lukija ei koe asioiden juurikaan etenevän. On vaikea tehdä eroa kirjan kolmen pääluvun välillä, sillä ne tuntuvat toistavan samaa työttömän tarinaa sitä vain vähän varioiden. Lisäksi akateeminen lukija kaipaa kirjalta tarkempaa lähteiden käyttöä: mainitusta lähteestä ei aina löydy tekstissä mainittuja asioita, ja joskus tämän päivän tilannetta perustellaan 15 vuotta vanhoilla lähteillä. Kirjoittajat esimerkiksi esittävät, että koronakriisi lisäsi vuonna 2020 korkeakoulutettujen työttömyyttä 120 prosenttia (s. 85). Tällaisia lukuja en heidän mainitsemastaan lähteestä löydä, jolloin epäselväksi jää, mihin väite perustuu. Huolimaton kirjoittamisen tapa, liian löysä toimitaminen ja tarpeeton toisto varjostavat näin ollen kirjan ehdottomia ansioita.

Kirjoittaja

Tuija Koivunen

YTT, dos., yliopistonlehtori (ma.), Itä-Suomen yliopisto

sähköposti: tuija.koivunen@uef.fi

twitter: [@tuija_koivunen](https://twitter.com/tuija_koivunen)